

UDC (УДК) 343.98
JEL Classification: K40 K41

Дуфенюк Оксана Михайлівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: oxpostfb@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6529-4036

КРИМІНАЛІСТИКА У ПРИЗМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Анотація. Розглянуто проблематику функціонування криміналістики як навчальної дисципліни у системі професійної підготовки правників. Матеріал поділено на три частини. У першій викладено короткий огляд історії формування криміналістичної освіти. У другій ідеться про важливість обов'язкового мінімуму криміналістичних знань для правників. Третя частина висвітлює позицію авторки щодо найсуттєвіших характеристик криміналістики як навчальної дисципліни нового покоління, а саме: обов'язковості, практичності, інтерактивності, динамічності, інноваційності, транскордонності.

Ключові поняття: криміналістика, освіта, навчальна дисципліна, злочин, кримінальний процес.

Dufeniuk Oksana,

PhD (Law), Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Criminal Procedure and Criminalistic,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: oxpostfb@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6529-4036

FORENSIC SCIENCE THROUGH THE PRISM OF THE MODERN EDUCATIONAL PARADIGM

Abstract. Every day, some forensic doctrines, methods, forensic technologies and techniques to solve crimes, and protect the public lose their relevance, while others increase their potential and have a wide practice of use in the field of criminal proceedings. Therefore, it is important to ensure a constant connection not only in the system «science-practice», but also in the system «science-practice-education». The educational paradigm needs systematic verification and re-evaluation of the topics, forms and methods of teaching Forensic science, the content of the didactic and methodological complex. These actions are needed in response to the new challenges of crime investigation process.

The purpose of the article is to identify the most important characteristics of modern Forensic science as an academic discipline; to determine its role in the structure of training of professional lawyers (law enforcement officials, forensic science practitioners, investigators, prosecutors, judges); to determine directions of its future development.

Analysis, historical and systematic approach, generalization.

The conducted research has shown that the flexible development of forensic education is always connected with the development of Forensic science and practice.

The history of Forensic science shows the importance of the interaction between the training process and the crime investigation practice. Today Forensic science as an academic discipline must have qualitative characteristics. These characteristics include the obligation to study for lawyers, practicality, interactivity, dynamism, innovation, transnationality. This approach will provide quality training for future professionals, who will be able to work effectively with forensic methods and technologies under new conditions and issues.

Key concepts: Forensic science, education, education discipline, crime, criminal proceedings.

Вступ

Одні криміналістичні вчення, методи, технології втрачають актуальність, інші нарощують потенціал та отримують широку практику використання під час розслідування кримінальних правопорушень. Відтак важливо забезпечувати постійний зв'язок не тільки в дихотомії «наука-практика», а й у тріаді «наука-практика-освіта». Освітня парадигма потребує періодичного перегляду з метою визначення актуальної тематики та форм навчання, верифікації змісту дидактично-методичного комплексу на предмет відповідності новим викликам протидії злочинності.

Недавніми роками видано низку публікацій, присвячених обговоренню перспектив розвитку криміналістики в Україні. Це зокрема праці Р. Степанюка «Деякі перспективні напрями розвитку криміналістики в Україні» (2017), В. Стратонова та А. Балоня «Щодо окремих проблемних питань розвитку криміналістики» (2017), В. Шепітька «Завдання криміналістики в умовах глобальних загроз та еволюційних перетворень злочинності» (2018), В. Юсупова «Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні» (2018) [1–4].

Втім у цих та багатьох інших наукових роботах освітня криміналістична підготовка юристів або не згадувалась взагалі, або побіжно розглядалась у контексті обговорення суміжних теоретичних і прикладних проблем. Винятками можна вважати, наприклад, статті В. Єгупенка та С. Щербаковського «Проблеми криміналістичної підготовки працівників правоохоронних органів» (2007), В. Бахіна та П. Цимбала «Роль криміналістики в підготовці фахівців у боротьбі з кримінальними правопорушеннями» (2017), а також дослідження О. Алексєєва «Оптимізація криміналістичної підготовки слідчих в системі МВС України» (2004), проведене шістнадцять років тому [5–7]. І хоча треба зауважити, що чимало питань, які розглядали вказані автори, є актуальними, все-таки зміни, котрі відбулися у криміналістичній доктрині та слідчій практиці, змушують замислитись над змінами в освітньому процесі.

Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати, які суттєві характеристики повинна мати криміналістика як навчальна дисципліна в структурі підготовки професійних юристів сьогодні та визначити прогнозовані напрями її розвитку. Для досягнення мети потрібно виконати такі завдання: провести короткий огляд знакових подій у еволюції криміналістичної освіти в історичному контексті; обґрунтувати важливість формування нової освітньої парадигми для майбутніх правників; окреслити

найважливіші характеристики навчальної дисципліни «Криміналістика» і тенденції її розвитку в умовах третього тисячоліття.

1. Криміналістична освіта в історичній ретроспективі

Із кожним новим витком історії розвитку криміналістики виникала необхідність передачі знань, навиків, методів роботи. Педантичний і недовірливий перший в історії директор поліцейської служби ідентифікації А. Бертільйон особисто займався навчанням персоналу та прискіпливо ставився до дотримання всіх його інструкцій. Від правильності методу вимірювання, запису даних великою мірою залежав успіх антропометричної ідентифікації [8, с. 24–28]. Після розголосу про дівість бертільйонажу, керівники поліцейських служб інших країн приїжджали до бюро А. Бертільйона і він із великим ентузіазмом передавав свої знання. Мабуть, це був перший в історії прототип професійної криміналістичної підготовки працівників поліції. Завдяки мотивації навчити і мотивації вчитися бертільйонаж застосовувався у таких країнах, як Британія, Іспанія, Італія, Бельгія, Австрія тощо і був найкращим на тоді механізмом ідентифікації злочинців та невпізнаних трупів.

Історичним кроком вперед у становленні криміналістичної освіти стало видання Г. Гросса «Керівництво для слідчих суддів, поліцейських чиновників, жандармів і ін.». Австрійський правник почав працювати над впровадженням тогочасних досягнень природничих наук у сферу кримінального процесу. Перебуваючи з 1869 р. на посаді слідчого судді, Г. Гросс зрозумів, що в університеті він вивчав право, а про криміналістику нічого не знає. Спостережливість і наполегливість в освоєнні знань із фізики, хімії, ботаніки, біології та інших наук привели його до висновку, що не існує нічого в науці, що не надалося б для потреб криміналістики [8, с. 45]. Як результат 1892 р. було видано вказаний підручник, в якому викладено всі напрацювання правника, а університети поступово почали вводити основи криміналістики до програм навчання. Вчений розумів, що для підготовки професійних слідчих потрібно впроваджувати в університетську програму підготовки юристів вивчення криміналістики як навчальної дисципліни. У своїй публікації «Про освіту практичних юристів» (1894 р.) він прямо вказав на таку необхідність, а відтак і на важливість створення спеціальної кафедри криміналістики. Ідея не була непоміченою і згодом Г. Гросс читав тримісячний лекційний курс та практичні заняття. У 1899 р. Г. Гросс працював в Україні у Чернівецькому

університеті, де очолив юридичний факультет і викладав дисципліни криміналістичного профілю [9, с. 147]. Тоді можна вважати розпочалась криміналістична підготовка правників на рівні вищої школи.

Велику історичну роль в інституціоналізації криміналістичної освіти відіграв Р. Рейсс. Він видав низку видань («Судова фотографія» 1903 р., «Підручник зі словесного портрету» 1905 р., «Підручник з наукової (технічної) поліції» 1911 р., «Крадіжки і вбивства» 1911 р. тощо), а в 1906 р., коли під час міжнародного пенітенціарного конгресу в Турині було знову звернуто увагу на ідею створення саме при юридичних навчальних закладах спеціальних кафедр, які б займалися вивченням технічних прийомів розслідування злочинів, тодішній професор хімії Лозанського університету Р. Рейсс виявився одним із перших, хто реалізував цей задум, а його перший у Європі Інститут наукової поліції (криміналістики) існує досі [10, с. 180–181]. Учений створив одну з перших експертних криміналістичних лабораторій і розробив навчальну дисципліну про наукові методи дослідження речових доказів обсягом 40 годин лекцій для працівників поліції. Водночас професор не втомлювався повторювати, що ні суддя, ні прокурор не повинні сліпо вірити експертів, не маючи можливості вказати на необхідність тих чи інших методів досліджень. Мало того, вони повинні не тільки знати ці методи, а й вміти самостійно їх застосовувати [10, с. 182].

Свою думку про криміналістичну освіту дещо пізніше (у 1937 р.) висловив французький криміналіст, засновник криміналістичної лабораторії у Ліоні, Е. Локард. На відміну від Р. Рейсса, вчений наголошував, що від судді не очікується докладного знання всіх дослідних методик, але він повинен уміти оцінити експертизу, «шлях» отримання результатів, а це вимагає відповідної наукової підготовки до роботи у сфері застосування техніки і збирання доказів [11, с. 24].

Продовжуючи тему витоків української криміналістичної освіти, доречно згадати професора кримінального права О. Кісільова, який у 1910 р. став першим в Харківському університеті, хто почав ознайомлювати студентів юридичного факультету з практичними методами криміналістики у Російській імперії [12, с. 197]. Важливою подією для української криміналістики було видання першого підручника, підготовленого С. Гиком у 1948 р. Книга, як стверджував автор, не тільки мала б показати досягнення інших наук для потреб криміналістики, а й «... виробити в нашого правника спосіб стислого криміналістичного думання та

дати йому хоч би мінімум теоретичного знання з цієї ділянки» [13, с. 135].

У другій половині XIX ст. криміналістика активно нарощувала потенціал і науковий, і практичний, і освітній. У радянські часи в українських юридичних інститутах й університетах криміналістика викладалася обсягом понад 100 навчальних годин, а в середніх школах міліції програма була розрахована на понад 300 навчальних годин [14, с. 207].

Отже, очевидною є закономірність: якісний стрибок розвитку криміналістичної науки та техніки завжди зумовлював зміни в освітньому процесі. Старі методи відходили на другий план, нові ставали пріоритетними. Саме тому, скільки б не було попередніх публікацій і напрацювань, криміналістична освіта завжди буде актуальною темою для дослідження та фахових дискусій.

2. Навіщо правнику потрібна криміналістика?

Криміналістичні знання та навички є обов'язковими інструментами, які може використати правник у разі необхідності надання правової оцінки ситуації, формулювання версій, вжиття заходів, спрямованих на збирання, дослідження, оцінку та використання доказів. Це знання про механізм кримінальних правопорушень, знання у сфері слідознавства, використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, тактики проведення процесуальних дій, методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень тощо. Безперечно, не кожен правник матиме справу з криміналістичними знаннями у своїй практичній діяльності, але ж і не кожен студент правничого факультету може з упевненістю сказати, де він працюватиме через 5, 10 чи 15 років. Кваліфікація у цій галузі має передбачати засвоєння обов'язкового мінімуму знань із криміналістики, аби не трапилось так, що новопризначений прокурор чи суддя не володіє цими знаннями, оскільки на початку своєї кар'єри, приміром, планував бути радником із питань корпоративного права. Крім того, часто ми є свідками швидких змін у законодавстві. Нещодавно оперативний уповноважений у складі СОГ міг тільки спостерігати за вилученням слідів, а нині як дізнавач проводить огляд і вилучення об'єктів у зв'язку з повідомленням про кримінальний проступок. Тож потрібно ламати стереотип, що криміналістична компетентність є вимогою фахової підготовки тільки слідчих органів поліції та інспекторів-криміналістів.

Прокурор здійснює процесуальне керівництво, слідчий суддя реалізує судовий конт-

роль у кримінальному провадженні, а суд робить оцінку доказів під час прийняття кінцевого процесуального рішення. Відтак ані прокурор, ані слідчий суддя, ані суддя *a priori* не можуть мати менший рівень знань, аніж слідчий органу поліції. В протилежному випадку будуть неможливими: якісна верифікація дій поліцейських, перевірка правильності застосування методів фіксації доказової інформації в протоколах і додатках, оцінка висновків експертів, розуміння методології проведених заходів, спрямованих на збирання доказів, тощо. Влучно з цього приводу висловився Б. Холист (Hołyst, 2010): «Правник, який не знає криміналістики *ipso facto*, «капітулює» перед експертом, часто не може належно оцінити доказове значення проведених досліджень, цінності застосованих методик та кваліфікації експерта» [15, с. 43]. Тому цілком логічно, що американські фахівці в одній із рекомендацій стосовно «зміцнення криміналістичної науки» в країні (*Strengthening Forensic Science in the United States*) наголошують на необхідності державної підтримки адміністрацій юридичних шкіл із метою оптимізації освітніх програм суддів та правників і поліпшення криміналістичної підготовки [16, с. 239].

У багатьох зарубіжних країнах криміналістика передбачає вивчення техніки й окремих елементів тактики. Мало того, інколи криміналістику відносять до категорії суто поліцейської науки, що суттєво послаблює обґрунтування необхідності її вивчення у класичних університетах. Зокрема, зі слів Є. Каспшака (Kasprzak, 2015), сучасні знання польських правників настільки широкі, що в дискусіях навколо навчальних програм криміналістиці дійсно іноді відводиться роль предмета поліцейського, факультативного. Студенти не мають обов'язку вивчати такий предмет, а це призводить до того, що майбутній прокурор, суддя чи адвокат під час навчання на юридичному факультеті взагалі можуть «не мати контакту з криміналістикою», а це, своєю чергою, призводить до негативних наслідків у формі «збільшення прірви між сучасною криміналістичною наукою, що реагує на зміни у сучасній злочинності, та знаннями правника» [17, с. 20].

Якщо ж мовити про вузькопрофільну поліцейську освіту, то криміналістика у деяких країнах викладається як окрема дисципліна (наприклад, в Університеті прикладних наук поліції федеральної землі Бранденбург, Поліцейській академії Чорногорії) або як кілька різних дисциплін «Розпізнавання і встановлення осіб», «Проведення розшукових дій», «Розслідування» (наприклад, Поліцейська академія

Нідерландів, Поліцейська академія Хорватії) [18, с. 104, 112, 128, 133].

В Україні криміналістика є самостійною комплексною дисципліною обсягом приблизно 120 годин, яка переважно входить до обов'язкових дисциплін на всіх юридичних факультетах. Окрім того, є і спеціальні курси («Методика розслідування окремих видів злочинів», «Новітні технології в криміналістиці», «Судові експертизи» та ін.), що належать до варіативної частини освітніх програм підготовки фахівців за напрямом 08 «Право». Однак, враховуючи тенденції стрімкого зростання обсягу знань, наявна кількість годин, відведених на підготовку слідчих, іноді надто мала, аби якісно не тільки провести практичні заняття, а й обговорити результати, виявити прогалини теоретичної підготовки та помилки в їх практичному застосуванні. Також брак часу іноді зменшує можливості моделювання різних ситуацій, за яких майбутні фахівці мають опанувати необхідні для службової діяльності вміння.

3. Криміналістика як навчальна дисципліна нового покоління

Якою ж повинна бути криміналістика як сучасна навчальна дисципліна у програмі підготовки юристів? *По-перше, криміналістика має бути обов'язковою дисципліною юридичних факультетів.* Обґрунтування такого висновку викладено вище.

По-друге, криміналістика повинна бути практичною дисципліною. Загальною світовою тенденцією у поліцейській освіті є превалювання теорії над практикою. За даними моніторингу системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ, традиційні аудиторні лекції ще використовуються в усіх закладах, однак також широко застосовуються сучасні підходи та методи практичної роботи. У всіх закладах, які брали участь у дослідженні, використовуються практичні вправи, однак співвідношення практики і теорії різниться: від 80% практики та 20% теорії (Центр підготовки Академії ККП в Канаді) і 70% практики та 30% теорії (Вища школа поліції в Німеччині, Поліцейська академія в Хорватії) до 25% практики та 75% теорії в Поліцейській академії Х'юстона в США; середні показники – приблизно 50% на 50% – демонструють Коледж державної поліції Латвії та Естонська академія наук безпеки [18, с. 22].

Практична зорієнтованість як ключова засада процесу набуття криміналістичної компетентності досягається не тільки шляхом проведення практичних занять, а й завдяки проходженню навчальних практик і стажуванню у підрозділах Національної поліції, захисту

результатів практичного навчання шляхом проведеного поліцейських квестів, бінарних занять із практиками, періодичної актуалізації знань і підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу. Зазначене стосується насамперед закладів вищої освіти МВС і підготовки слідчих органів досудового розслідування Національної поліції. Цивільні ж університети не завжди приділяють таку посилену увагу до прикладних навиків навчання, що дає додаткові аргументи для критики думки, що класична юридична освітня підготовка є кращою, ніж у закладах вищої освіти МВС [19, с. 332–333].

По-третє, криміналістика повинна бути інтерактивною дисципліною. Ця характеристика перебуває у тісному зв'язку з практичністю. Співвідношення цих понять полягає в наступному: якщо практичність передбачає підготовку фахівця до роботи в практичних умовах і відповідає на питання: «Чому саме слід навчити майбутнього слідчого?», тобто визначає зміст навчання, інтерактивність відповідає на питання: «Як навчити майбутнього слідчого?», тобто визначає форму навчання.

Так, головними викликами перед криміналістичною наукою і практикою сьогодні є ефективна протидія торгівлі людьми, транскордонній організованій злочинності, тероризму, корупції, економічній злочинності, кіберзлочинності, незаконному обігу зброї та наркотиків, незаконній міграції, порушенню прав інтелектуальної власності, домашньому насильству. Навчати якісному застосуванню криміналістичних засобів (технічних, тактичних) та розслідуванню вказаних злочинів можна по-різному: вирішуючи текстові завдання, сидячи в аудиторії, або ж моделюючи близькі до реальних місця події на криміналістичному полігоні. Обидва способи можуть застосовуватися в освітньому процесі, проте доведено – більш ефективними є, власне, різні форми інтерактивної роботи: дискусії (дебати), робота в малих групах (командах), рольові ігри, тренінги, мозковий штурм, міні-конференції, кейс-метод (аналіз практичних ситуацій), перегляд навчальних відеофільмів, проходження квестів тощо. Такі заняття активізують інтерес до навчання, сприяють ефективному засвоєнню матеріалу, передбачають самостійний пошук шляхів і варіантів вирішення поставлених завдань, відпрацювання навичок для роботи в команді, формування критичного мислення, «вихід на рівень усвідомленої компетентності курсанта», оволодіння практичними навиками професійної діяльності [20, с. 156–157].

По-четверте, криміналістика повинна бути інноваційною дисципліною. Саме криміналістика є ретранслятором інновацій у сферу

кримінального провадження. Розробка нових продуктів і технологій слугує оптимізації процесу збирання доказів, забезпечення якісної фіксації інформації та обробки даних. Особливою актуальністю вирізняються технології цифрової фотографії та відеозйомки, застосування 3D сканерів, безпілотних літаючих апаратів (дронів) та аерозйомки, біометричних технологій, засобів виявлення невидимих слідів, засобів реєстрації, роботів-маніпуляторів, геоінформаційних технологій, експертної техніки та програмного забезпечення нового покоління. Впроваджуються інноваційні дактилоскопічні засоби та засоби для фіксації об'ємних слідів, спеціальні освітлювачі, електронно-оптичні перетворювачі, установки для емісійного, адсорбційно-люмінесцентного, мас-спектроскопічного, радіоактивного, електрографічного, хроматографічного аналізів, новітня техніка у галузі мікроскопії, спеціальне програмне забезпечення [21, с. 162–162].

Криміналістика може стати інноваційною дисципліною за двох умов. Перше, коли на базі навчальних закладів будуть створюватися дослідні лабораторії, які працюватимуть над моніторингом потреб практики та розробкою інноваційних продуктів для вирішення завдань розслідування. Водночас широко стимулюватиметься участь науковців у грантових програмах та академічна мобільність для налагодження контактів з іноземними колегами й міжнародними інституціями. Друга умова, коли апробовані та впроваджені у практичній роботі технічні новинки автоматично будуть надходити у розпорядження відповідних профільних кафедр закладів вищої освіти (відділів, лабораторій) для використання в освітньому процесі. Це дасть змогу підготувати кадровий апарат, який здатний ефективно працювати в умовах масштабної інформатизації кримінального провадження.

По-п'яте, криміналістика повинна бути динамічною дисципліною. Динамічність означає здатність реагування на нові виклики та загрози, які виникають на певному етапі цивілізаційного розвитку. Понад 100 років тому вершиною ідентифікацій був бертільонаж, згодом настала ера дактилоскопії як виняткового методу, нині ж це почесне місце посідають молекулярно-генетичні дослідження та біометрія. Цілком очевидно, що розширення можливостей виявлення, фіксації, дослідження різних типів слідів, імплементація останніх досягнень природничих наук у сферу криміналістики, зростання точності та якості висновків експертизи вимагають періодичної верифікації дидактично-методичного фонду криміналістики й оновлення ресурсів. Промовистим прикладом

системного моніторингу новітніх розробок для реалізації завдань криміналістики є робота британського Інформаційного відділу Науково-дослідного центру, створеного при МВС, спрямована на опрацювання щороку понад 300 тис. наукових опублікованих по всьому світу праць із метою виявлення таких досягнень, які можна було б застосувати у практиці протидії злочинності [22, с. 50]. Динамічність є ключовим критерієм для забезпечення актуальності криміналістичної компетентності майбутнього правника.

По-шосте, криміналістика повинна бути транскордонною дисципліною. Ідеться про те, що освітня підготовка повинна охоплювати не тільки те, що є актуальним і досяжним для українського фахівця, а й те, що активно використовують поліцейські Нью-Йорка, Варшави, Берліна, Праги тощо. Вивчення міжнародних стандартів збирання доказів криміналістичними засобами, підготовленими, наприклад, Європейською мережею інституцій судових експертиз (ENFSI), до складу якої, *nota bene*, входять і українські установи. Такий підхід набуває особливої ваги в умовах світових тенденцій глобалізації та уніфікації правил і процедур, зокрема в криміналістичній діяльності. Приміром, на європейському континенті недавніми роками активно ведеться робота, спрямована на створення єдиного простору «Євро-Експерт». Найбільшим досягненням роботи в цьому напрямі є створення Кодексу практики (*Code of Practice*), який вміщує мінімальну регуляцію, яка має застосовуватись у роботі кожного експерта незалежно від країни та системи права [23, с. 106]. Вироблення такого кодифікованого акта в перспективі матиме визнання повноважень експерта, а також прийняття висновку експерта як джерела доказу в кримінальному провадженні на території будь-якої з європейських країн. З огляду на це важливо не залишатись у науковій, практичній та освітній «самоізоляції».

Перспективні напрями розвитку криміналістики як навчальної дисципліни вбачаються у посиленні вказаних характеристик на локальному рівні освітніх центрів (університе-

тів, академій поліції тощо). Крім того, світовою тенденцією є впровадження засади безперервного навчання (*lifelong learning*), зростання ролі самоосвіти та дистанційного навчання (*e-learning*). Держава повинна створити всі необхідні умови для післядипломної освіти та підвищення кваліфікації, проходження вузько-спеціалізованих тренінгів у галузі застосування криміналістичної техніки, тактики й методики. Систематичний моніторинг та узагальнення судово-слідчої та експертної практики, обмін досвідом із закордонними фахівцями, а також стимулювання вітчизняних розробок криміналістичного профілю повинні сприяти забезпеченню релевантності криміналістичної освіти сучасним досягненням науки і техніки та вимогам практики.

Висновки

Проведене комплексне дослідження дає підстави для таких висновків: 1) столітня історія розвитку криміналістики як науки та практичної діяльності, а відтак і криміналістичної освіти, свідчить про важливість міцного зв'язку процесу навчання із практикою протидії злочинності. Досягнення в галузі ідентифікації, впровадження нових стандартів роботи, нові відкриття в науці й техніці завжди зумовлювали необхідність актуалізації знань правників, а відтак і зміни освітньої парадигми; 2) нині криміналістична наука і практика перебувають на етапі динамічного розвитку, що характеризується відкритістю до впровадження нових учень і теорій, розробки новітніх технічних засобів та методів збирання, дослідження і оцінки доказів, алгоритмів тактики дій слідчого й методики розслідування злочинів. Це змушує періодично здійснювати переоцінку стандартів криміналістичної підготовки з метою забезпечення фахового навчання слідчих; 3) криміналістика повинна вирізнятися якісними характеристиками, а саме бути обов'язковою, практичною, інтерактивною, динамічною, інноваційною, транскордонною дисципліною. Такий підхід дасть змогу забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців, здатних ефективно працювати в нових умовах.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р. Л. Деякі перспективні напрями розвитку криміналістики в Україні. *Форум права*. 2017. № 5. С. 389–394. DOI <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204809>.
2. Стратонов В. М., Балонь А. Б. Щодо окремих проблемних питань розвитку криміналістики. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 5. С. 59–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jipu_2017_5_11.
3. Шепітько В. Завдання криміналістики в умовах глобальних загроз та еволюційних перетворень злочинності. *Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика*: матеріали 14 Міжнародного конгресу криміналістів (м. Одеса, 13–15 вересня 2018 р.). Одеса : ЛКТ. С. 14–25.

4. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 3. С. 163–166.
5. Єгупенко В. В., Щербаківський С. М. Проблеми криміналістичної підготовки працівників правоохоронних органів. *Форум права*. 2007. № 2. С. 54–58. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07evvppo.pdf>
6. Бахін В. П., Цимбал П. В. Роль криміналістики в підготовці фахівців у боротьбі з кримінальними правопорушеннями. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 205–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_42.
7. Алексєєв О. О. Оптимізація криміналістичної підготовки слідчих в системі МВС України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ України. К., 2004. 19 с.
8. Торвальд Ю. Век криміналістики. Москва : Прогресс. 1991. 203 с.
9. Чисников В. М. Ганс Гросс – основоположник науки криміналістики и кримінальної психології (к 170-летию со дня рождения). *Криміналістичний вісник*. 2017. № 2 (28). С. 144–153.
10. Чисников В. Н. Профессор Р. А. Рейсс – видаючий криміналіст начала XX века (к 140-летию со дня рождения). *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 179–189.
11. Wójcikiewicz J., Kwiatkowska-Wójcikiewicz V. Paradygmaty kryminalistyki. Kraków : Wydawnictwo UJ, 2016. S. 11–25.
12. Чисников В. М. Вчений-криміналіст професор О. Д. Кісільов: невідомі сторінки біографії. *Криміналістичний вісник*. 2011. № 1 (15). С. 195–207.
13. Чисников В. М., Біленчук П. Д. Доктор права С. П. Гик – автор першого україномовного підручника «Криміналістика» (до 105-річчя з дня народження). *Криміналістичний вісник*. 2017. № 2 (28). С. 134–143.
14. Бахін В. П., Цимбал П. В. Роль криміналістики в підготовці фахівців у боротьбі з кримінальними правопорушеннями. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 205–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_42.
15. Hołyst B. Kryminalistyka. Warszawa : LexisNexis, 2010. 1472 s.
16. Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward. National Research Council. 2009. 352 p. URL: <http://www.nap.edu/catalog/12589.html>.
17. Kasprzak J. Problem tożsamości współczesnej kryminalistyki. *Współczesna kryminalistyka. Wyzwania i zagrożenia*. Szczytno : Wyższa szkoła policji w Szczytnie, 2015. S. 7–23.
18. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Київ, 2018. 164 с.
19. Павленко С. О. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи освіти МВС України відповідно до європейських стандартів. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 331–336.
20. Баранов С. О. Роль інтерактивних методик у вивченні дисциплін юридичного профілю. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків : ХНУВС 2018. С. 156–160.
21. Пиріг І. В., Прокопов С. О. Науково-технічні засоби отримання інформації на досудовому слідстві. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 160–167.
22. Старушкевич У. М. Криміналістика за рубежом: сучасні тенденції та перспективи. *Наше право*. 2004. № 4. С. 46–53.
23. Girdwoyń P. Opinia biegłego w sprawach karnych w europejskim systemie prawnym. – Warszawa: Wydawnictwo: Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 2011. 182 s.

References

1. Stepanyuk, R. L. (2017). Deyaki perspektyvni napryamy rozvytku kryminalistyky v Ukraini [Some of the perspective directions of the development of forensic science in Ukraine]. *Forum prava (Forum of Law)*, 5, 389–394. DOI <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204809> [in Ukr.].
2. Stratonov, V. M., & Balon, A. B. (2017). Shchodo okremykh problemnykh pytan' rozvytku kryminalistyky [On some problematic issues of forensic science]. *Sudova ta slidcha praktyka v Ukraini (Court and investigative practice in Ukraine)*, 5, 59–63. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/jipu_2017_5_11 [in Ukr.].
3. Shepit'ko, V. (2018). Zavdannya kryminalistyky v umovakh hlobal'nykh zahroz ta evolyutsiynykh peretvoren' zlochynnosti [The tasks of forensic science in the face of global threats and evolutionary transformations of crime]. *Kryminalistyka ta sudova ekspertolohiya: nauka, navchannya, praktyka: materialy 14 Mizhnarodnoho konhresu kryminalistiv, m. Odesa, 13–15 veresnya 2018 r.* Odesa: LKT, 14–25 [in Ukr.].
4. Yusupov, V. (2018). Suchasni napryamy rozvytku kryminalistyky v Ukraini [Current trends in forensic science in Ukraine]. *Pidpryyemstvo, gospodarstvo i pravo (Enterprise, economy and law)*, 3, 163–166 [in Ukr.].
5. Yehupenko, V. V., & Shcherbakovs'kyu, S. M. (2007). Problemy kryminalistychnoyi pidhotovky pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv [Problems of forensic training of law enforcement officers]. *Forum prava (Forum of Law)*, 2, 54–58. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07evvppo.pdf> [in Ukr.].

6. Bakhin, V. P., & Tsymbal, P. V. (2017). Rol' kriminalistyky v pidhotovtsi fakhivtsiv u borot'bi z kryminal'nymy pravoporushennyamy [The role of forensic science in the training of specialists in the fight against criminal offenses]. *Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka) (International Legal Bulletin: Current Issues (Theory and Practice))*, 2–3, 205–211. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_42 [in Ukr.].
7. Alyeksyeyev, O. O. (2004). Optyimizatsiya kryminalistychnoyi pidhotovky slidchykh v systemi MVS Ukrayiny [Optimization of forensic training of investigators in the system of the MIA of Ukraine]. Kyiv [in Ukr.].
8. Torval'd, Y. (1991). Vek krymynalystyky [The Century of the Detective]. Moskva: Prohress [in Russ.].
9. Chysnykov, V. M. (2017). Hans Hross – osnovopolozhnyk nauky krymynalystyky y krymynal'noy psykholohyy (k 170-letyuu so dnya rozhdenyya) [Hans Gross – the founder of forensic science and criminal psychology (to the 170th anniversary)]. *Kryminalistychnyy visnyk (Forensic Bulletin)*, 2 (28), 144–153 [in Ukr.].
10. Chysnykov, V. N. (2015). Professor R. A. Reyss – vydavushchyysya krymynalyst nachala KHKH veka (k 140-letyuu so dnya rozhdenyya) [Professor R. A. Reiss – outstanding criminalist of the early twentieth century (to the 140th anniversary of his birth)]. *Kryminalistychnyy visnyk (Forensic Bulletin)*, 2 (24), 179–189 [in Russ.].
11. Wójcikiewicz, J., & Kwiatkowska-Wójcikiewicz, V. (2016). Paradygmaty kryminalistyky [The forensic paradigms]. Kraków: Wydawnictwo UJ [in Pol.].
12. Chysnykov, V. M. (2011). Vchenyy-krymynalyst profesor O. D. Kisil'ov: nevidomi storinky biohrafiiy [Forensic scientist Professor O. D. Kisilev: unknown biography pages]. *Kryminalistychnyy visnyk (Forensic Bulletin)*, 1(15), 195–207 [in Ukr.].
13. Chysnykov, V. M., & Bilenchuk, P. D. (2017). Doktor prava S. P. Hyk – avtor pershoho ukrayinomovnoho pidruchnyka «Kryminalistyka» (do 105-richchya z dnya narodzhennya) [Dr. S. P. Hik – the author of the first Ukrainian-language textbook «forensic science» (to the 105th anniversary of his birth)]. *Kryminalistychnyy visnyk (Forensic Bulletin)*, 2 (28), 134–143 [in Ukr.].
14. Bakhin, V. P., & Tsymbal, P. V. (2017). Rol' kriminalistyky v pidhotovtsi fakhivtsiv u borot'bi z kryminal'nymy pravoporushennyamy [The role of forensic science in the training of specialists in the fight against criminal offenses]. *Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka) (International Legal Bulletin: Current Issues (Theory and Practice))*, 2–3, 205–211. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_42 [in Ukr.].
15. Holyst, B. (2010). Kryminalistyka [Forensic Science]. Warszawa: LexisNexis [in Pol.].
16. Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward. National Research Council. 2009. 352 p. Retrieved from <http://www.nap.edu/catalog/12589.html>.
17. Kasprzak, J. (2015). Problem tozsamości współczesnej kryminalistyki [The problem of the identity of contemporary forensics]. *Współczesna kryminalistyka. Wyzwania i zagrożenia*. Szczytno: Wyższa szkoła policji w Szczytnie [in Pol.].
18. Systemy osvity ta pidhotovky politsiyi v rehioni OSCE [Police education and training systems in the OSCE region]. Kyiv [in Ukr.].
19. Pavlenko, S. O. (2017). Pidhotovka politseys'kykh v umovakh reformuvannya systemy osvity MVS Ukrayiny vidpovidno do yevropeys'kykh standartiv [Training of police officers in the conditions of reforming the education system of the MIA of Ukraine in accordance with the European standards]. *Molodyy vchenyy (Young scientist)*, 4 (44), 331–336 [in Ukr.].
20. Baranov, S. O. (2018). Rol' interaktyvnykh metodyk u vyvchenni dystsyplin yurydychnoho profilu [The role of interactive methodologies in the study of Law disciplines]. *Pidhotovka politseys'kykh v umovakh reformuvannya systemy MVS Ukrayiny*. Kharkiv: KHNUVS [in Ukr.].
21. Pyrih, I. V., & Prokopov, S. O. (2016). Naukovo-tekhnichni zasoby otrymannya informatsiyi na dosudovomu slidstvi [Scientific and technical tools for obtaining information at the pre-trial investigation]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav (Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)*, 2, 160–167 [in Ukr.].
22. Starushkevych, U. M. (2004). Kryminalistyka za rubezhem: suchasni tendentsiyi ta perspektyvy [Forensic science abroad: current trends and perspectives]. *Nashe pravo (Our Law)*, 4, 46–53 [in Ukr.].
23. Girdwoyń, P. (2011). Opinia biegłego w sprawach karnych w europejskim systemie prawnym [Expert opinion in criminal trial in the European legal system]. Warszawa: Wydawnictwo: Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego [in Pol.].

Стаття: надійшла до редакції 11.04.2020
прийнята до друку 25.05.2020

The article: is received 11.04.2020
is accepted 25.05.2020